

Karmen Maikalu: „Koostöös omavalitsuse või maakonna nõustamiskeskusega peaks igal koolil (vajadusel mitme kooli peale) olema ikkagi n-ö oma psühholoog, kes regulaarselt koolis käib ja abivajajatele seal kättesaadav on.”

Milleks meile koolipsühholoog?

K a r m e n M a i k a l u

Eesti koolipsühholoogide ühingu juhatuse liige, Põltsamaa ühisgümnaasiumi psühholoog

Koolipsühholoogi töö eesmärk on toetada lapse arengut. Selleks peab ta tegema koostööd nii vanemate, õpetajate kui ka teiste spetsialistidega. Laiemas plaanis tähendab see, et koolipsühholoog konsulteerib, nõustab ja koolitab nii õpilasi kui ka lapsevanemaid, õpetajaid ja kooli juhtkonda.

Tihti ei nõusta koolipsühholoog lapsevanemaid ja õpetajaid mitte ainult lastega seotud, vaid ka isiklikes probleemides, sest kui täiskasvanu (olgu lapsevanem või õpetaja) on ummikus ega tule omadega toime, mõjub see varem või hiljem ka temaga kokku puutuvale lapsele. Kui ema-isa ja õpetaja on rõõmsad ja rahulolevad, on seda enamalt jaolt lapsedki.

Murelik ema pöördub koolipsühholoogi vastuvõtule lapse ootamatult ilmnunud käitumisprobleemide tõttu. Jutuajamise käigus selgub, et emal endal on olnud viimasel ajal tööl pingeline periood ning ta vajab toetust olukorraga toimetulemisel. Kuna laps on parajasti haige, lepitakse kokku, et esialgu alustatakse ema nõustamisseanssist. Mõne aja pärast selgub, et koos ema psüühilise seisundi stabiliseerumisega on paranenud ka lapse käitumine, ilma et laps oleks psühholoogi juurde jõudnudki.

Uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et igale õpilasele peab olema tagatud eripedagoogi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus. Selle rakendamiseks peab

võimalused looma koolipidaja (ehk omavalitsus) ning selle korraldama koolidirektor.

Praegu töötab meil umbes 220 koolipsühholoogi. Suur osa neist koolides, mõned maakondlikes (õppe- ja) nõustamiskeskustes. Paraku ei saa kõikide koolide õpilased vajadusel professionaalset psühholoogi abi. Miks?

Abivajavaid lapsi on rohkem kui varem

Üks põhjuseid on, et psühholooge ei piisa. 1997. a haridusministri määrusega sätestatud piir – üks koolipsühholoog kuni 600 õpilase kohta – ei kata enam ammu koolide vajadusi. Kuigi lapsi jääb järjest vähemaks, suureneb pidevalt psüühika- ja käitumishäirete ning muude hariduslike erivajadustega (muud tundeeluhäired, õpiraskused, andekus, terviserike, puue, pikemaajaline õppes eemal viibimine, kooli õppekeele ebapiisav valdamine) laste arv. Selliseid lapsi õpib tavakoolides praegu rohkem kui kunagi varem. Nende (samuti nende vanemate ja õpetajate)

märkamiseks, abistamiseks ja toetamiseks on vaja muuta tugiteenused kättesaadavaks. Seetõttu on antud teema ka uues põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses varasemaga võrreldes erilise tähelepanu all.

Loomulikult ei ole kõikidel koolidel oma suuruse (või õigemini väiksuse) tõttu otstarbekas palgata täiskohaga psühholoogi. Ent koostöös omavalitsuse või maakonna nõustamiskeskusega peaks igal koolil (vajadusel mitme kooli peale) olema ikkagi n-ö oma psühholoog, kes regulaarselt koolis käib ja abivajajatele seal kättesaadav on.

On maakondi ja koole, kus selline koostöö toimib edukalt: kord nädalas (mõnes kohas tihemini, mõnes harvemini) tuleb psühholoog (nt nõustamiskeskusest) kooli ja kõik soovijad saavad tema poole pöörduda.

Tiia on maakonna nõustamiskeskuse palgal koolipsühholoogina. Esmaspäeviti ja neljapäeviti käib ta maakonna ühes gümnaasiumis, teisipäeviti põhikoolis ning kolmapäeviti on nõustamiskeskuses. Enamik abivajajaid otsib Tiia koolist üles (mõni salaja ja hoolega ringi vaadates, ega keegi näe, et ta psühholoogiga juttu ajab), mõned võtavad aja kokkuleppimiseks ühendust nõustamiskeskuse telefoni või e-kirja teel.

On koolijuhte, kes on arvanud, et seoses uute õppe- ja nõustamiskeskuste loomisega pole koolil endal psühholoogi vajagi. Kui keegi soovib psühholoogi käest nõu küsida, pöördugu ise nõustamiskeskusse. Selline olukord on ehk mingil määral vastuvõetav maakonnakeskuse koolis, sest tavaliselt asub ka nõustamiskeskus samas linnas ja abi saamiseks pruugib paremal juhul minna vaid kõrvaltänavasse. Kuid väikesest maakoolist tuleb nõustamiskeskusesse jõudmiseks sõita pikk maa. Psühholoogi vastuvõtul tuleb aga tavaliselt käia mitu korda. Praegusel majanduslikult raskel ajal käib see paljudele üle jõu.

7. klassi Maria on tekkinud n-ö halvad sõbrad, samuti on probleemiks põhjuseeta puudumised ja valetamine. Õpetaja soovib lapsevanematel pöörduda maakonna nõustamiskeskusesse psühholoogi vastuvõtule. Nõustamiskeskus asub 30 km kaugusel ning kuna peres autot ei ole, peaks sinna ja tagasi sõitma ühistranspordiga. See tähendab, et üks lapsevanematest peaks töölt ära küsima rohkem kui pooleks päevaks. Suures koondamishirmus oleks see riskantne samm ja kuna olukord ei tundu praegu väga hull, loodavad lapsevanemad oma jõududega hakkama saada. Kuu aja pärast jookseb Maria kodust ära, politsei leiab ta paari päeva möödumisel Eesti teisest otsast uute sõpradega narkootikumide tarbimiseks. Aasta pärast süvenevad probleemid niivõrd, et Maria saadetakse õppima erikooli.

On koole, kus üritatakse selliseid küsimusi lahendada nii, et pakutakse võimalust kasutada kooli transporti: kui sul on vaja oma probleemidega nõustamiskeskuse psühholoogi juurde minna, siis tule ja ütle õpetajale või koolidirektori-le – organiseerime transpordi. Tore, et püütakse olla vastutulelikud, ent psühholoogilised probleemid on tihti väga delikaatsetel teemadel. Mis siis, kui õpilane või lapsevanem

ei taha, et õpetaja tema probleemist teaks? Või ei soovi õpetaja, et direktor teaks tema vajadusest psühholoogi abi järele?

Ei saa unustada sedagi, et õppe- ja nõustamiskeskuses pakutakse eelkõige teise tasandi nõustamisteenust, mis on mõeldud koolide tugiteenuste toetamiseks, mitte nende asendamiseks.

Kes ja millal märkab abivajajat?

Siit jõuame teise küsimuse juurde, milleks on märkamise tasand. Kui psühholoog on või käib koolis, külastab klasse ja vestleb õpetajatega, võimaldab see tal märgata võimalikke probleeme juba varakult. Selleks ajaks, kui psühholoogilise abi vajalikkust märkab juba mittespetsialist, võib olla hilja (nt suitsiidijuhtumid, koolist väljalangemised, koolitulistamised jms). Samuti on võimalik nt õpetajaga vahetunnis arutada, mismoodi toimida edasi lapsega, kes tunnis teistmoodi käitus, kirjandis oma kurbi mõtteid väljendas jne.

Paljude probleemidega jõutaksegi abi otsima liiga hilja. Mitmed probleemid ilmnevad juba õige pisikestel lastel. Kahjuks ei ole lasteaedades psühholoogi kohta ette nähtud ning vajalikke tugisüsteeme rakendatakse sageli liiga hilja. Kui laps ja tema perekond saaksid vajalikku abi varakult, jääksid hiljem koolis mitmed suuremad probleemid olemata.

Kaido on püsimatult 2. klassi poiss, kellel tunnistusel hulk kolmesid, samuti kipub ta mõnikord tundidest põhjuseeta puuduma. Tunnivaatlust teinud koolipsühholoog märkas, et lapsel on keskendumisraskuste kõrval ka tikid, ning võttis ühendust lapsevanematega. Psühholoogi vastuvõtule tulid isa ja ema koos. Isa rääkis, et Kaido on pisikesest peale olnud „võimatu laps, kes üldse sõna ei kuula“ ning et „poisile tuleks üks korralik nahatäis tappa anda“. Ema mainis, et neil on olnud lapse kasvatamisel nii suuri erimeelsusi, et mõnikord on mõeldud koguni lahkumisele. Hilisemate uuringute käigus selgus, et Kaidol on tähelepanupuudulikkuse ja hüperaktiivsuse häire ning vanemaid nõustati edaspidi regulaarselt lapsega toimetuleku suhtes.

Väikeseid probleeme on ikka lihtsam lahendada kui suuri. Samuti on probleemidega nende algusfaasis mõõtmatult odavam tegelda, kui hiljem tagajärgi likvideerida. Paljud haridusteed ei jääks ehk pooleli, mitmed kuriteod jääksid olemata, nii mõnedki pered ei läheks lahku, kui varakult märgataks ja aidataks omadega ummikusest olevaid noori... Seega peaksid nii kohalik omavalitsus kui ka koolijuhid tegema kõik, et märgata ning et abi anda oskavad spetsialistid oleksid olemas seal, kus neid kõige enam vajatakse – koolis laste keskel.